

Pohjoisten kansojen liha- ja kalatabu

Samuli Paulaharju kertoo kolttien »suuresta ja kerskailevasta Suongil-noidasta, joka ylimielisyydessään yritti metsoa ja haukea samassa kattilassa keittää, ja niin hankki metson, metsän mahtavimman linnun, vihat päälleen, niin että metso hänelle soidinahollaankin kotkotti:

Vaikka onkin Suongil suuri noita,
ei hän voi metsoa ja haukea
samassa kattilassa keittää!

Ja surkean lopun sai Suongil-noitakin. Kun hän oli rikkonut metsänhenkeä vastaan ylpeydessään niin, että metsän ja veden viljaa oli pannut samaan kattilaan, niin siitä metso teki hänet niin sokean ylimieliseksi, että hän taas kerskaillen lähti laskemaan Luttojoen suurta köngästä, jotta on hän vielä sittenkin semmoinen noita, että tuommoiset kosket huilauttaa. Mutta vene paiskautui pirstoiksi könkään kiviin, ja Suongil-noita hukkuu kuohuihin, ja äijän ruumis ajautui kauas Luttoa alas. Sieltä se sitten löydettiin ja kuopattiin joen rantaan. Köngästä ruvettiin sanomaan Suongil-könkääksi, ja kun sitten rakennettiin talvikylä noidan hautapaikan läheisyyteen, Luton rannalle, sai kylä nimekseen *S u o n g i l - s i j t*, Suonikylä.»¹

Nykyään Inarin Sevettijärvellä asuva koltta Jaakko Sverlov on kertonut v. 1939 ja 1953 kaksi äänitettyä tarinatoisintoa, joiden sisältö on seuraavanlainen. *Suennijaz*, suuri noita, lähti laskemaan Akkajoen koskia seisten veneessä yhdellä jalalla. Saapui könkään niskalle, jossa alkoi keittää lintuja nähdäkseen, mikä lintu pelkää kalaa ja mikä ei. Keitti hanhen, meriteeren ja joutsenen, jotka vesilintuina eivät pelkää kaloja. Sitten alkoi keittää kalojen kanssa »kuivalintuja» (rickkoa, metsoa, kop-peloa). Kiehuessaan nämä linnut pysyttelivät toisella puolen pataa kuin kalat; niitä ei voinut yhdistää. Lähti laskemaan alas köngästä yhdellä jalalla, mutta vene kaa-tui kumoon, ja *Suennijaz* hukkuu. Hänestä sai köngäs nimensä *Suennijä këuqes*. Ruu-mis haudattiin *Suennijä-vierr*-nimiseen kumpuun.²

¹ Kolttain mailta s. 192, 193. Vrt. s. 152: Metso »voi hyvinkin ottaa pyyntimieheltä metsästysonnen, — — koko erämies-menestyksenkin, jolloin menevät sekä metsot että muutkin saaliit. Niinkuin meni mahtavalta Suongil-noidaltakin, joka ylpeyksissään paiskasi hauen ja metson samaan kattilaan. Mutta niin kävi, ettei veden eikä metsän vilja voinut yhdessä kiehua: eri puolille kattilaa kumpainenkin liikahtivat ja siinä kiehuivat, syvä vako vain veteen vajosi eri viljain välille. Ja niin kävi sitten kerskailevan keittomiehenkin, ettei sen koommin enää mitään viljaa saanut, eikä enää missään menestynyt. Koko mahtinsa menetti.»

² Erkki Itkonen, Petsamon *Suonikylän* nimi ja siihen liittyvä tarina (Kalevalaseuran vk. 35 s. 169—); T. I. Itkonen, Vir. 1942 s. 76, Suomen lappalaiset II s. 500; K. Nickul, Fennia 60: 1 s. 67: *Suenjakeynges*.

Näiden tarinoiden säilyttämä lihaa ja kalaa koskeva uskomus tunnetaan inarilaisestakin tarinaperinteestä. Inarissa asui Vaskojoen alajuoksulla ovela poronvaras *Vuolli-Vuollivž*, joka latoi lihat astioihin, mutta tekonsa salatakseen suolasi kaloja lihojen päälle. Vuollivžin saavutti kuitenkin kosto: hän kuoli karhun puremaan.³

Norjan lappalaisista on maininta: »Wenn du auf dem Meere fischest, sollst du nicht Fleisch in dem Speisekasten haben, damit dich nicht Unglück treffe.»⁴

Ruotsin Luulajan ja Piitimen Lapista sitä vastoin on 1670-luvulta pari tietoa, joiden mukaan olisi lihaa ja kalaa voitu keittää yhdessä. »Köttet kooka the ey hårdt uthan medh een achta Eldh och föga längre än fisk, ja ofta koka the kiött och fisk i een kiettil,»⁵ — — kooka ganska litet, ty fi-k och kött kooka the lijka länge och ofta kooka the fisk och kött tillsammans uthi en gryta eller kittil.»⁶

Lihaa ja kalaa koskevista v o g u l i e n tabuista Artturi Kannisto on monivuotisella tutkimusmatkallaan koonnut runsaasti tietoja. »Epäpuhtaana» (kuukautisten tai synnytyksen johdosta) nainen asuessaan muusta perheestä erillään »pienessä kodassa» ei syö pyhänä pidettyä hirven, karhun tai joutsenen lihaa. Kattila, jossa hirvenlihaa on keitetty, pestään tuhalla, vasta sitten sitä voidaan käyttää pienessä kodassa. Ellei kattilaa pestä, ei nainen syö siinä keitettyä kalaa (haukea, madetta) eikä poronlihaa. Mies keittää vaimolleenkin. (Ljapin.)⁷

Hirvenlihaa ei saa panna astiaan, jossa on ollut tuoretta raakaa kalaa, vaikka astia olisi sen jälkeen huolellisesti puhdistettu, muuten metsästysonni pilautuu. Kuitenkin kapakalaa saa jopa keittää hirvenlihan kanssa. (Keski-Konda.) Jos metsästys käy huonosti — esim. epäpuhtaana olevan vaimon syötyä hirvenlihaa tai käsiteltyä sitä astiassa, jossa on ollut tuoretta kalaa —, niin mies asettaa johonkin astiaan hehkuville hiilille timjampia (Thymus), rikkiä, pihtakuusen versoja sekä hirven sydämen pyhää »korvaa» ja astuu seoksen päälle täysissä pyyntivarusteissa.

Kun sadunomainen, jaloin ja siivin kulkeva *Poaster* ennen hirvenjahtiin lähtöään pani hirvenlihaa kalanlimaiseen tuohiropeeseen, hänen takaa-ajamansa seitsenpäinen hirvilauma pakeni aina Uralin juurelle asti, ennen kuin P. sen saavutti ja tappoi. Hirvi oli alkuaan kuusi- (toisinnon mukaan kahdeksan-) jalkainen, mutta P. katkaisi niistä kaksi (resp. neljä) sanoen: »Jos tahdot elää 6-jalkaisena, niin ilmene taivaalla sarvekkaana otavana.» Hirvi ei pelkää erikoisesti synnyttäjää, koska se itsekin vasoo, mutta kuukautisnaista se pelkää. — Pelymjoella saukon

³ Ilmari Itkonen, käsikirj. v. 1910.

⁴ J. Qvigstad, *Lappischer Aberglaube*, s. 76 (n:o 212; kertonut Jyykeän Skibotnissa v. 1844 syntynyt O. Thomassen). Knud Leem kertoo kirjassaan *Beskrivelse over Finnmarkens Lapper* (s. 122—), että tuoretta kalaa ja liuskoiksi leikattua hylkeenrasvaa pidetään jonkin aikaa puhalletussa hylkeen mahalaukussa siksi, kunnes ensin rasva sulaa. Sitten kala ja rasva, joka nyt on osaksi traanimaista, keitetään samassa kattilassa ja syödään. (Hylje vesieläimenä oli nähtävästi erikoisasemassa maaeläimiin verraten. Norjan lappalaisia koskevasta tiedoista on prof. Asbjørn Nesheim huomauttanut kirjoittajalle.)

⁵ Samuel Rheen, *En kortt Relation om Lapparnes Lefvarne och Sedher etc.* s. 19.

⁶ Olaus Graan, *Relation, Eller En Fulkomblig Beskrifning om Lapparnes Vrsprung etc.* s. 38. (Molemmat on julkaissut K. B. Wiklund v. 1897 ja 1899.) Lausumien sisällitys ja sanamuoto viittaavat siihen, että kirjoittajista toinen on saanut vaikutteita virkaveljeltään (he olivat lappalaisten pappeja).

⁷ Kannisto—Liimola, *Wogulische Volksdichtung IV (SUST 134)* s. 201, 333.

lihaa ei syödä, koska se maistuu kalalle. Paikoin kartetaan naarasjoutsenen lihaa siksi, että sillä on muka kuukautiset.⁸

Vastaavanlaisia uskomuksia tunnetaan Grönlannin eskimoiltaakin, niin kuin ilmenee Peter Freuchenin teoksesta »Ivalu». »Ja sinä iltana puhuttiin kaikissa majoissa siitä kuinka Ivalu [tyttö] oli tehnyt ruokatarvikekauppoja valkoisen miehen kanssa ja että hän oli antanut tämän pelottaa itsensä vaihtamaan kalat lintuihin, aivan kuin järven lihan vaihtaminen maan lihaan olisi sallittua. Kun isoisä, vanha Merquasaq, tämän kuuli, hän puhui Ivalulle ankaria sanoja, riisti häneltä riekot ja selitti, että järvi vihastuisi, jos sen antimia vaihdettaisiin maan antiimiin. Ja maan eläimet kaikkoaisivat paikkakunnalta tuumien, että järven kalat saisivat riittää, ja sen vuoksi oli näiden antimien vaihtaminen toisiinsa yhtä paha teko, kuin jos kalaa ja lihaa olisi keitetty samassa padassa.»⁹

Voimme siis todeta lappalaisilla, voguleilla ja eskimoilla merkillisesti samankaltaisia riistaa koskevia tabuja. Luultavasti niitä on muillakin arktisilla kansanheimoilla. Eskimoiden uskomus tuntuu alkukantaisuudessaan johdonmukaisimmalta. Pohjimmaisena lienee ikivanha uskomus maan ja veden haltijain keskinäisestä vastenmielisyydestä, joka ihmisen täytyi tarkoin ottaa huomioon pyydystäessään ja syödessään eri elementtien eläimiä.

Kyseiseen tabuun viittaavia uskomuksia näyttää olleen eteläisemmilläkin kansoilla. Herodotos kertoo Historiateoksensa 1. kirjan 47. ja 48. kappaleessa Lyydian Kroisos-kuninkaan persialaisia vastaan suunnittelemaasta sodasta. Kroisos lähetti uskottuja miehiä useihin eri oraakkeleihin kysymään, mitä hän tekee sadantena päivänä heidän matkaanlähtönsä jälkeen. Tällöin hän keksi jotain kummallista: hakasi kilpikonnaan ja lampaan kappaleiksi, keitti ne yhdessä vaskikattilassa ja asetti päälle vaskikannen. Delfoin oraakkeli antoi oikean vastauksen:

»Hiekan määrän mä tiedän ja merten mutkat ma tunnen,
mykkää myös tajuan, puhumattoman kuiskehen kuulen.
Kas, kovakilpisen konnan tuoksu mun tuntohon tunki,
min lihat parhaillaan kera lampaan vaskessa kiehuu:
vasken alla se on, myös vaski sen päältäkin peittää.»¹⁰

Tämän jälkeen Kroisos luotti täydellisesti Delfoihin, suostutteli siellä vallitsevaa jumalaa tuhansilla uhrieläimillä ja suunnattomilla kulta-arteilla saaden vielä pari ennuslausetta, jotka johtivat hänet harhaan ja valtakuntansa menettämiseen.

Theodor Fischer on käänöksessään »Lucians Werke» (1907) saksantanut Momoksen repliikin (III 178): »Jetzt wird auch nicht Lammfleisch und eine Schildkröte in Lydien zusammengekocht werden . . . » Itse Zeus sanoo (II 252):

⁸ Kannisto—Liimola, Wogulische Volksdichtung I (SUST 101) s. 23, 383, 385; Kannisto—Virtanen—Liimola, Materialien zur Mythologie der Wogulen (SUST 113) s. 391—393.

⁹ Ivalu (suomennos) s. 119, 120.

¹⁰ Historia, Edv. Reinin suomennos, s. 25.

»Apollo hatte einen Grund, dem Krösus zu zürnen, weil jener ihn auf die Probe stellte, indem er Lammfleisch und eine Schildkröte zusammen kochte.« Syynä oli ilmeisesti se, että lyydialaiset pitivät sopimattomana keittää yhdessä nisäkkään ja matelijan lihaa.

Fleisch- und Fischtabu bei nordischen Völkern

VON T. I. ITKONEN

Eine skotlappische Sage berichtet von einem Zauberer, der auf einer Bootfahrt einen Auerhahn und einen Hecht zusammen kochte, ohne dass es ihm gelungen wäre, eine Mischung von beiden zustandezubringen. Danach ertrank er in einer Stromschnelle. Nach einer inarilappischen Sage salzte ein Rentierdieb Fische ein, die er auf Fleisch gelegt hatte, und wurde dann von einem Bären totgebissen. In Finnmarken sagte man: »Wenn du auf dem Meere fischest, sollst du nicht Fleisch in dem Speisekasten haben, damit dich nicht Unglück treffe.« Bei den Wogulen muss man sich davor hüten, Elchfleisch mit Fisch in Berührung kommen zu lassen. Am klarsten tritt ein derartiges

Tabu bei den grönländischen Eskimos auf, bei denen Fleisch und Fisch nicht zugleich und im selben Gefäß gekocht werden darf und bei denen es sogar verboten ist, im Tauschhandel Fleisch und Fisch gegeneinander auszutauschen, weil sonst der See zornig wird und die Landtiere die betreffende Gegend verlassen. All diesem dürfte die Glaubensvorstellung zugrunde liegen, dass die Schutzgeister des Landes und des Wassers einander nicht leiden können. — In diesem Zusammenhang kann ein Vorfall erwähnt werden, den Herodot in seinem Geschichtswerk (1:47—48) erzählt: Krösus kochte zusammen das Fleisch eines Schafes und das einer Schildkröte, was traurige Folgen hatte.